

and *noaidi* spirits, stállo, omens, dream meanings, wolves and wolf traps, frogs, snakes, animal transformation, and hidden or outright thieves. In Section 4, ethnomusicologists interested in the *leu dd* genre will welcome the materials that Saba collected in Paččjokk in 1918, along with the very informative afterword essay by Jouste et al. on details of Saba's notations and renderings of the Skolt Sámi texts he provides.

At the close of Section 3, Saba reproduces Andrej/Ondrej Jakvitsch Romman's recollection of meeting the ghost of a former girlfriend many years after her death (213–214). Born in 1857, Ondrej was 63 at the time he was interviewed by Saba on August 19, 1920. Ondrej notes that his relationship to the girlfriend had come to nothing: she and he had each eventually married other people and had lived their lives out far apart. But now, eerily, the former girlfriend appeared to Ondrej one night when he was making dinner in a hunting cabin, expressing her desire to see him one more time and answering his questions (rather inconclusively) concerning various of Ondrej's dead family members. Ondrej states in conclusion: "Die læm monge sakkettallam jamiš" (So I have also had a conversation with the dead; 214). In a certain sense, Ondrej speaks for every reader of Esborg's evocative and intriguing anthology, as the materials of Saba's *Optegnelser/ Čállosat* connect us with the lively world of narrative, music-making, belief, and socializing of early twentieth-century eastern Finnmark, as well as with the neighboring Skolt Sámi regions of Finland and the Soviet Union. Through them, we can glimpse and appreciate, however dimly, the rich and complex Sámi world of the day, a world that Isak Saba was passionate about preserving and promoting in the present.

Mads Langnes 2018. *Utskiftningsrett og gardsskipnad – innmarksutskiftingar, tun og teigblending i tre ulike landslutar.* Oslo. Novus forlag. 531 sider.

Anmeldt av Maren Kværness Halberg, Anno Museum

Boka er en omarbeidet versjon av doktorgradsavhandlinga Mads Langnes forsvarte ved Det humanistiske fakultetet, Universitetet i Bergen i 2015. Den tar for seg innmarksutskiftinger og undersøker og drøfter omfanget av, årsakene til og virkningene av dem i de tre områdene Lom (Nord-Gudbrandsdalen), Ullensvang (Hardanger) og Veøy (Romsdal).

Tidsmessig starter undersøkelsene i 1859, med innføringen av den nye utskiftningslova av 12.10.1857. Den øvre tidsgrensa er satt til 1920, i det tidsrommet da endringsprosessene fra teigblending til konsolidering av innmarka stort sett ble avsluttet i det meste av landet. Langnes undersøker og drøfter hvordan tre utvalgte områder stemmer med de mer lange og nasjonale strukturene. Han sammenligner også med nabolandene for å se om de norske utviklingsreformene var en del av de allmenne agrare utviklingslinjene i Nord-Europa. Boka drøfter ulike teorier om hvorfor utskiftningsprosessene kom. Det er da særlig Sigurd Rysstads forklaringsmodell i hans doktoravhandling fra 1988 som Langnes undersøker. Rysstad hevder at bøndene valgte en organisasjonsform som ut fra forholdene medførte en mest mulig effektiv bruk av knappe ressurser, og at de søkte å oppnå det som til enhver tid svarte seg best. Sentralt i Rysstads forklaringsmodell er tilgangen på teknologi og markedsmuligheter.

Utskiftningsrett og gardsskipnad er delt inn i seks hovedkapitler. I det innledende

kapittelet beskriver Mads Langnes innmarksutskiftninger som forskningstema og presenterer problemstilling og avgrensning for undersøkelsen. I det andre kapitlet blir gardsordninger, jordfelleskap og tunfelleskap belyst. Dette kapitlet har også mange begrepsavklaringer. Det tredje kapitlet er viet utskiftningsrett og utskiftningsvesen. Det er norske forhold som har hovedfokus, men Langnes gir også et overblikk over utskiftningsreformer i andre nordeuropeiske land. I det fjerde kapitlet går Langnes spesifikt inn på innmarksutskiftningene i de tre utvalgte områdene Lom, Ullensvang og Veøy. Hamskiftet i bondesamfunnet er viet et eget kapittel. Boka avsluttes med et kapittel for sammenfatning og konklusjon. Mads Langnes støtter Sigurd Rysstad i at en sterkere vekt på økonomisk nyttemaksimering hos bøndene var en viktig årsak til innmarksutskiftningene. Men Langnes mener at omfanget og gjennomføringstidspunktet for disse utskiftningene like mye må vurderes ut fra en vekselvirkning av andre sosiale, økonomiske og kulturelle samfunnsvariable. Den solide oversikten over kilder og litteratur er en nyttig samling for den som vil lese mer om emnet. For hvert kapittel gjør han greie for hva som er målet med kapitlet og avslutter med sammendrag. Dette gjør boka lettere å lese.

Boka er gitt ut i skriftserien til Institutt for sammenlignende kulturforskning og fungerer antagelig best nettopp i denne sammenhengen. Jeg mener imidlertid at boka også bør kunne leses som en selvstendig bok, og jeg har vurdert boka ut fra hvordan jeg mener den vil fungere for kulturfaglige og kulturhistoriske interesserte lesere. Jeg har særlig hatt i tankene hvordan boka kan brukes av museer som formidler norsk agrarhistorie og bondekultur.

I denne sammenheng er boka viktig da den definerer et fagfelt som bør være et

viktig bakteppe for formidlingen i disse museene. Langnes har lagt stor vekt på oppbyggingen av en helhetlig kunnskapsplattform for å kunne teste ulike årsaks- og forklaringsmodeller. Det er nettopp denne plattformen det er viktig å ha med seg i museenes formidling for å unngå at lokale enkelthendelser blir tatt ut av sin sammenheng og brukt til å understøtte personlige holdninger og synspunkter.

Utskiftningene av jordsameie og oppløsning av de store fellestunene gav dyptgripende endringer i mange forhold på landsbygda. Med denne boka vil formidling om temaer fra byggeskikk til hygiene kunne få en enda mer spennende og interessant vinkling. For å forstå vår egen nære historie er oversikten Langnes gir nyttig og interessant lesning.

Ei så interessant bok hadde fortjent å bli trykt med en større og lettere lesbar skriftstørrelse. Boka er skrevet i en fin språkdrakt. Men om en i enkelte tilfeller hadde brukt mer moderne og allmenne ord og uttrykk, kunne dette vært med på å gjøre innholdet mer tilgjengelig. Langnes har valgt ut tre områder (Lom, Ullensvang og Veøy) som han undersøker opp mot Rysstads teori om betydningen av tilgang på teknikk og markeder. Jeg savner at det kommer tydeligere fram hvordan utvalget av de tre områdene er gjort. I kapitlet om «Hamskiftet i bondesamfunnet» beskriver Langnes dannelse av foreninger som sparebanker og branntrygdkasser som en overgang fra Gemeinschaft til Gesellschaft. Dette oversetter han med «en overgang fra kollektivismen til individualisme og pluralisme». Her får leserne et glimt av at personlig ståsted hos forfatteren overskygger den resonnerende retorikken som ellers preger boka. Til tross for disse få innvendingene, vil jeg absolutt anbefale boka for kulturfaglige og kulturhistoriske interesserte lesere. Med

tanke på museer som formidler norsk agrarhistorie og bondekultur, mener jeg at denne boka vil være til stor hjelp for å belyse mange temaer på en enda mer interessant og spennende måte.

Hanne Marie Johansen 2019. *Skeive linjer i norsk historie – frå norrøn tid til i dag*, Oslo: Det Norske Samlaget, 247 sider.

Anmeldt av Hans Wiggo Kristiansen,
OsloMet-storbyuniversitetet

Dette er akkurat hva skeiv historieskriving trenger nå, tenkte jeg da jeg ved inngangen til et nytt tiår leste Hanne Marie Johansens bok *Skeive linjer i norsk historie*. Johansen har skrevet en bok som rydder, systematiserer og sammenstiller – om ikke alt, så i hvert fall det meste av – det banebrytende arbeidet som er gjort innenfor skeiv historieskriving i Norge de siste 30 årene. Det er gjort på en grundig og faglig etterrettelig måte, i tett samarbeid med Skeivt arkiv, en avdeling ved Universitetsbiblioteket i Bergen som jobber med å ta vare på, dokumentere og formidle skeiv historie eller LHBT-historie. Denne boka bør være obligatorisk lesning for alle som går i gang med nye forskningsprosjekter og vil sikkert også stimulere til ny forskning om skeiv historie. Kort sagt, dette er ei bok som samler og konsoliderer et fagfelt som lenge har vært fragmentert og preget av teoretiske og personlige motsetninger.

Forfatteren, Hanne Marie Johansen, er historiker med doktorgrad fra Universitetet i Bergen. Hun har bred erfaring fra forskning om kjønns historie, familiehistorie og retts historie i Skandinavia og har tidligere forsket på blant annet separasjon og skilsmisse i Norge i perioden fra reformasjonen og fram til 1900-tallet. I dag tjenestegjør

hun som førsteamanuensis i humanistisk kjønnsforskning ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved UiB og er første bibliotekar ved Universitetsbiblioteket ved samme universitet.

Boka er organisert i sju kapitler. Det første, *Skeiv historie*, gir en lettlest innføring i sentrale begreper som skeiv og skeiv teori, og i debatten som har vært rundt disse begrepene. Her sier forfatteren at boka skal omhandle både realhistorien og historio-grafien, altså forskningen på skeiv historie og hvordan den har vokst fram og utfoldet seg i Norge, særlig siden 1990-tallet. Det andre kapitlet omhandler skeive fra seinantikken og fram til 1850. Her vies mye oppmerksomhet til omtale av likekjønns seksualitet i norrøn mytologi og kultur og til hvordan homoseksualitet er blitt håndtert i norsk lovgivning og av den katolske og siden protestantiske kirka opp gjennom middelalderen og fram til tidlig nytid. Det er betegnende for kildetilfanget at de sju hundre-årene som ligger mellom 1100-tallet og 1800-tallet kun vies 28 sider, mens de knappe 170 årene som omhandles i de fire etterfølgende kapitlene er tilmålt hele nesten 150 sider. Kapittel tre, *Inn i det moderne, 1850 til 1902*, handler om utviklingen innenfor medisinsk og psykiatrisk diskurs og om samvirket mellom denne og endringer i lovverket og rettspraksisen i Norge. Kapittel fire, *Moderne tider, 1902 til 1945*, handler også i stor grad om utviklingen innenfor den juridiske og medisinske omtalen av homoseksualitet, men går i tillegg inn på skeive kulturuttrykk og skeiv selvforståelse i denne perioden. Kapittel fem, *1948-1990, Frå undertrykking til frigjering?*, beskriver i all hovedsak opprettelsen og den videre utviklingen av en interesseorganisasjon for homoseksuelle i Norge, men gir også plass til beskrivelser av hvordan den diskresjonskulturen som dominerte både organisasjons-